

BABITS MIHÁLY

(1883-1941)

Az Adyval induló új magyar irodalomnak, a Nyugat nemzedékének Ady után sorrendben következő második legnagyobb költője volt Babits Mihály (ha ugyan szabad és lehetséges ilyen számozott sorrendet felállítani nagy költők között; mégis: kétségtelen, hogy ebben a körben Ady a legnagyobb, a többiek közül pedig művészi erőben is, hatásban is, irodalomtörténeti szerepben is kiemelkedik Babits). Már a kortársak is úgy tartották nyilván Adyt és Babitsot, mint a két irodalmi vezért. Ezenkívül azonban semmi sem emlékeztet bennük egymásra. A politikus Ady mellett Babits hangsúlyozottan elhúzódik a politikától, és csak élete legvégén, a megerősödött faszizmus idején ébred rá politikátlanságának erkölcsileg is, művészileg is helytelen voltára. A formájában újat teremtő Ady mellett Babits formavilága benne gyökeredzik az évezredek hagyományában. Ady az életnek rendeli alá a költészetet, Babitsnál az élet alkalom a költészetre.

Latinos műveltségű szekszárdi nemesi-értelmiségi nemzedékek leszármazottjaként indul el a tanári pályára. Görög-latin szakos, de ugyanúgy érdeklik a modern külföldi irodalmak. Nyelveket, esztétikát, filozófiát tanul. Kortársai mindig ámulva említik rendkívüli és mindhalálíg gazdagodó műveltségét. Igazi filozopterfajta. A jogásznak indult költők és írók után vele kezdődik el irodalmunkban a bölcsészek nagy sora.

Egyetemista korától kezdve jelennek meg versei és műfordításai, s az értők már ekkor felismerik formaművészetét. Fiatal vidéki tanárként kapcsolatba kerül a Nagyváradon készülő A Holnap körével. A Holnap köteteiben már érett költőnek bizonyul, Ignotus is felfedezi, és a Nyugat indulásától kezdve munkatársa a nagy hatású folyóiratnak, amelynek később szerkesztője, majd főszerkesztője lesz. Élete és művészete összekapcsolódik a Nyugattal.

1909-ben első verseskötetével az új magyar költészet első vonalába lép. Ezekben a korábbi versekben - egészen az első világháborúig - sok a szecessziós túldíszítés, nemegyszer fontosabb a forma, mint a tartalom. A sokáig eldugott vidékeken tanárkodó költő a formák szépségében találta meg a magány ellen a vigaszt, de a szép formákban ki is fejezte a magányt, a társakra vágyódást, a mindenben kételkedő pesszimizmust.

1911-ben végre felkerült Újpestre gimnáziumi tanárnak. Most már itt van a szellemi központban, társak, barátok között; elismerik költői nagyságát. Egyre nagyobb műfordítói munkát végez, belefog Dante Isteni színjátékának lefordításába (ez lett élete legnagyobb és legjelentékenyebb fordítói eredménye), hamarosan kiderül, hogy kitűnő kritikus és esszéíró. Szemléletében van sok konzervatív vonás is, de ez a kultúra eredményeinek őrzésére vonatkozik, és nem a politikára, még csak nem is a kultúrpolitikára. Szemben áll az akadémikus maradisággal, és érdeklődése lassanként a társadalmi kérdések felé is fordul. Érzelmileg közel áll a polgári radikálisokhoz. Az első világháború kitörése

azután őt is a politika felé mozdítja: költészetében megszólal a harcos pacifista, az indulatos antimilitarista hangja. A békevágy klasszikus költeményeit írja a háború alatt. A nacionalizmus, a militarizmus felháborodik: Babits ellen fegyelmet indítanak, felfüggesztik tanári állásából. Természetes hát, hogy lelkesen fogadja 1918-ban a polgári forradalmat.

A polgári forradalom pedig egyetemi tanárnak nevezi ki. Az egyetemi katedrán éli át a tanácsköztársaság hónapjait is. De a szocialista forradalmat egyáltalán nem érti: jóindulatú idegenként szemléli a proletariátus küzdelmét. Az ellenforradalom mégis kommunista forradalmisággal vádolja. Megfosztják katedrájától, még a nyugdíjat is megvonják tőle. Ettől kezdve kizárólag az irodalomból él. Nyomatékosan elkülöníti magát a forradalomtól, de az ellenforradalomtól is. Utálkozik a közéletől. Ekkor alakítja ki azt a hírhedt elvét, hogy a művésznek "elefántcsonttorony"-ba kell vonulnia, és kívülről-felülről kell szemlélnie a világot.

Ebben az időben (1921-ben) nősül, felesége a Török Sophie néven író Tanner Ilona, költőnő. Élete irodalommal-kultúrával telik. Versei, tanulmányai, műfordításai mellett egyre gyakrabban jelennek meg finoman költői novellái és a polgári élet hanyatlását ábrázoló, igen jó lélekrajzú, sivár világot tükröző regényei (a legjelentékenyebb ezek között a Halálfiak). Az ellenforradalmi kortól idegenkedő, de a forradalmaktól is elidegenedett polgári költészet most már benne látja a vezérét. Tekintélye nőttön-nő, és a hivatalos irodalom is békülni akar vele. A Kisfaludy Társaság is tagjává

választja. Közben a műpártoló, dúsgazdag Baumgarten Ferenc Ferdinánd végrendeletében vagyonának kamatait a magyar irodalomra hagyományozta, Babits Mihályt jelölve ki az alapítvány kurátorának, akinek döntő szava van, hogy évről évre kik kapják a Baumgarten-díjat. Ez a helyzet irodalompolitikai hatalmat adott a kezébe. S közben a Nyugatnak is ő lett a főszerkesztője. A Nyugat pedig akkor is a legnagyobb tekintélyű folyóirat volt, amikor alig néhány száz példányban jelent meg. A színvonalas irodalmi életben az számított írónak, akinek írásai megjelentek a Nyugatban, vagy megjelent könyvről a Nyugat kritikai rovatában írtak.

Így lett Babits irodalmi diktátor.

Igyekezett szélesíteni a Nyugat gárdáját, szívesen adott helyet fiataloknak, érdeklődve fordult a népi költők felé. Csak a szocialistáktól idegenkedett, illetve mindazoktól, akik a költészetben nyíltan politizáltak. József Attiláról kedve ellenére ismerte el, hogy milyen jelentékeny költő, de csak élete legvégén, amikor József Attila már régóta halott volt, látta be, hogy az utánuk következőknek ő a főalakja. Hanem addig még sok év tanulsága formálta belátását.

Jó ideig igyekezett Babits a Nyugatot semleges középben tartani jobb és bal között, nem látva át ennek a képtelenségét az egyre fasizálódó világban. Kassákék bal felől támadták, de a Babitsnál sokkal baloldalibb Móricz Zsigmond is kivált a Nyugattól. Jobb felől pedig, ha tudomásul is vették Babits költői nagyságát, ellenségesen néztek az egész Nyugatra.

Ilyenformán élete végső esztendeiben egyre elszigeteltebben állt az ellentétek között. Már maga sem hitt az elefántcsonttorony elméletében, és azt kezdte hirdetni, hogy a szellem emberének őrtoronyban kell állnia. Ez is azt jelentette, hogy a költő maradjon az események fölött, de figyelje, mi történik, és jelezze a veszélyt. A veszély pedig nagyon is itt volt már. És akkor a már egyre betegebb költő kilép a sokáig görcsösen őrzött toronyból, és hitet tesz. Élete végén megírta élete egyik legfőbb művét, a Jónás könyvét. A lírikus egy nagy jelképes elbeszélő költeménnyel zárta le pompás életművét. A Bibliából vett, groteszken tragikomikus költemény a prófétáról szól, aki el akar futni hivatása elől, de nem lehet: jön a cethal, és lenyeli, mire belátja tévedését, s amikor a cethal kihányja, mégis elmegy prófétának, majd rémülten látja, hogy nem úgy következnek az események, mint ahogy prófétálta. Megérti azonban, hogy élete árán is az igazságot, az emberségességet kell szolgálnia.

Nem sokkal később, ötvennyolc éves korában, gégerákban meghalt.

Életműve gazdag örökségünk. Költészetében az antik világ képeitől a középkoron át a modern világig réved elénk az évezredek látomása, amely által egy érzékeny és nagyon művelt modern ember kifejezi félelmeit, szorongásait, magányát, de a kultúra gyönyörűségeit is. Formakincse is magába olvasztja az évezredek eredményeit. Hangja a szecessziós burjánzásból idővel a klasszikus szigorúsáig egyszerűsödik. Egyike legképzőgazdagabb költőinknek. Szépprózája a költői

szimbolizmustól a szigorú realizmusig terjed. Műfordítói tevékenysége nagyban hozzájárult világirodalmi közkultúránk gazdagodásához. Esszéi, kritikai és irodalomtörténeti művei, ha szemléletük olykor nagyon is vitatható (hiszen politikai állásfoglalás nélkül képtelenség teljes elemzést adni irodalmi jelenségekről), szinte árasztják a műveltséget és a műveltség szeretetét. S tegyük hozzá, hogy vallásos katolikus volt, akinél a vágyott hit azonos volt a vágyott emberségességgel. És ez az emberségesség végül is elvezette a haladó társadalmi hitvalláshoz és kiálláshoz is.

[Hegdűs Géza:](#)

[A magyar irodalom arcképcsarnoka](#)